

LÓRINCZNÉ BENCZE EDIT:^{*} Horvát integráció magyar szemmel

Abstract

The prior aim of the paper is to present the next station of the enlargement process of the European Union, the chances and challenges of the Croatian accession after the democratic transformation. The study is about to investigate how an old-and-new state is searching for its identity, and what a bumpy road does it have to cope with in order to get to be part of the European space. Two phases of the whole integration process could be separated. The first term is from the declaration of independence (26 June 1991) till the death of president Franjo Tudjman (10 Dec 1999), when beyond building a democratic country and state, Croatia also tried to identify and manage the priorities of its independent foreign policy. The next phase is mainly characterised by the development and deepening of relations between the EU and Croatia from the death of the president on, when the substantial investigations started between Croatia and the European Union, and are still in progress.

1. Bevezetés

A bővítés azon politikai folyamatok egyike, mely végigkísérte a Közösség történetét. A tanulmány fő célkitűzése, hogy végigkísérje az európai uniós bővítési folyamat következő állomásának, a rendszerváltó és önállóvá váló Horvátország csatlakozásának problematikáját. Az esszé bemutatja, hogy a régi-új állam hogyan keresi identitását, ennek során milyen integrációs esélyekkel és problémákkal szembesül, és milyen utat kell bejárnia ahhoz, hogy az egységes európai tér részévé váljon.

Az ország európai uniós csatlakozásának kérdése végigkíséri történetét az 1990-es évektől napjainkig, s ez a folyamat még mindig nem fejeződött be. Az ország integrációs útja kronológiailag két jól elkülöníthető szakaszra osztható. Az első etap a függetlenség kikiáltásától (1991. június 26.) a Franjo Tudjman elnök haláláig (1999. december 10.) tartó időszakot öleli fel.¹ Ebben a korszakban a függetlenné váló ország az ország- és államépítés feladatai mellett kísérletet tett önálló külpolitikai céljainak megfogalmazására és megvalósítására, melyben azonban az euroatlanti integráció csak retorikai szinten jelent meg. A külpolitika prioritása a nemzeti identitás és az önálló állam megeremtése, melynek során erőszakos eszközök bevetésére is sor került a politikai tér minél nagyobb kihatása és etnikailag homogén terület kialakítása érdekében.

Ez a nacionalista expanziós stratégia az ország nemzetközi elszigeteléséhez vezetett, s a kilencvenes évek végén világossá vált, hogy Tudjman elnök haláláig nem várható közeledés. Így Horvátország úgy lépte át az ezredfordulót, hogy nem volt semmilyen hivatalos megállapodás közte és az Európai Unió között.

A második szakasz – melynek legfőbb jellemzője az Unió és Horvátország közötti kapcsolatok elmélyítése és fokozatos bővülése – az elnök halálával kezdődött, és kisebb megtorpanásoktól eltekintve egyenes ívben halad felfelé.

^{*} PhD-hallgató – Széchenyi István Egyetem.

2. Horvátország integrációs esélyei és korlátai a kilencvenes években

Az 1992. január 15-e után a nemzetközileg is elismert Horvátország fő külpolitikai céljai közé az ország euroatlanti integrációja tartozott, de ez leginkább retorikai szinten jelentkezett. A kilencvenes években a Tudjman által kialakított erős elnöki-politikai hatalom, az újnacionalizmus, a háborúba torkolló nemzetállami törekvések ugyanis nem kedveztek az euroatlanti közeledésnek, ezért a többször is elindult integrációs folyamat újból és újból elakadt. Ez tovább táplálta a szélsőséges eszméket, hiszen alkalmat szolgáltatott a nyugat vádolására, amiért magára hagyta a horvátokat, és lehetőséget biztosított az akkori vezetés megerősödésének, melynek irányításával az ország mégis sikeresen megvívta háborúját. További ellentéteket szított, hogy az Európai Unió lassan kibontakozó térségre vonatkozó stratégiája a Nyugat-Balkánhoz sorolta Horvátországot is, mely élesen ellentétben állt a horvátok nemzeti identitásával és közép-európaiságával. A helyzet extremitását tükrözi, hogy Tudjman válaszként az EU Regionális Közelítési politikájára Alkotmány-kiegészítést hajtott végre (141. cikk), mely megtiltotta az ország részvételét olyan szervezetekben, melyek Jugoszlávia újjáélesztéséhez vezethettek volna. Ezt erősíti a Tito retorikájához² hasonló elemeket tartalmazó egyik legutolsó (1999. július 1.) vele készített interjú: „*Nem akarunk semmiféle fajta balkáni integrációs folyamathoz csatlakozni, és nem fordulhat elő, hogy bárki is bábáskodhasson felettünk.*”³

A háborús sikerek miatt hazájában rendkívüli népszerűségnek örvendő elnök által szított Unió-ellenesség odáig fajult, hogy a politikus párhuzamot vont a régi Jugoszlávia és az EU között mondván, a Közösség Horvátországhoz való viszonya hasonló, mint ahogy az egykori Jugoszlávia Zágrábot kezelte, s odáig ment retorikájában, hogy egyenlőségjelet vont Jugoszlávia és az Unió, Belgrád és Brüsszel között, s a föderális alapon szerveződő EU-t a föderális Jugoszláv Szövetségi Köztársasággal azonosította.⁴

Így az ország a Tudjman-éra alatt nemzetközileg teljesen elszigetelődött. Ezt igazolja a Kereskedelemről és Gazdasági Együttműködésről szóló Megállapodás és az ország PHARE programból való részesedésének többszöri elhalasztása. 1992 májusában a Bizottság hiába javasolta a Tanácsnak és az Európai Parlamentnek, hogy a PHARE segélyprogramot terjesszék ki Horvátországra, a Parlament ezt elutasította, s egészen a háború végéig nem is másította meg döntését. 1995 elején azonban úgy tűnt, hogy rendeződik az Európai Unió és Horvátország viszonya, mert elkezdődtek a tárgyalások a Kereskedelemről és Gazdasági Együttműködési Megállapodásról,⁵ melyek azonban elakadtak a horvátok által 1995 júliusában a Krajinában elindított katonai offenzíva miatt, s csak a háború után kerültek ismét napirendre.⁶

Ugyanez ismétlődik meg a PHARE esetében is. A Tanács 1995. június 12-i döntése értelmében az állam részese lett a PHARE programnak is, melyben nem kis szerepe volt a horvát PHARE koordinátornak, Zlatko Matešának, aki 1995. július 27-én Horvátországban fogadta az Európai Bizottság PHARE programért felelős vezetőjét. Ezt követően Brüsszelben a Hans van den Broek megbízottal való találkozó eredményeként aláírásra került a PHARE Program Keretmegállapodása. Amikor azonban Horvátország megindította a szerbek elleni támadását, az Európai Unió azonnal, vagyis augusztus 4-én felfüggesztette a PHARE pénzek folyósítását és befagyasztotta az Együttműködési Megállapodásról szóló tárgyalásokat is.⁷ Innentől kezdve folyamatosan romlottak az Európai Unió és Horvátország közötti kapcsolatok. Horvátország azon kevés államok egyike volt, amely a 90-es években ezt a rövid időt leszámítva nem részesült a PHARE támogatásokból.

A kilencvenes években az a paradox helyzet állt elő, hogy az a Tudjman-féle radikális nacionalizmus, mely sikeresen elszakította Horvátországot Jugoszláviától, az évtized második felében visszájára fordult és visszataszította ebbe a térségbe. Az évtized elején az

ország Tudjman vezetésével elérte látszólagos szuverenitását és területi integritását, de az ezt ideológiailag megalapozó nacionalizmus egyre inkább elszigetelte az államot, s a függetlenség fontos elemei de facto nem léteztek.

Néhány területen ugyan történt némi előrelépés, de a horvát kormány inkább az időhúzásra rendezkedett be. A leglátványosabb intézkedések közé sorolhatóak az uniós csatlakozást elősegítő intézetek létrehozása – IRMO (Institut for International Relations),⁸ Európa-Ház, Horvát Európa Mozgalom –, valamint rendezvények szervezése és kiadványok szerkesztése. A legfőbb lépésnek az 1998-ban létrehozott „Európai Unió Hivatalát” tekinthetjük, melyet Ljerka Mintas Hodak, a kormány alelnöke irányított. A Hivatal feladata az volt, hogy érzékeltesse a kormány integráció irányába tett erőfeszítéseit, tájékoztasson ezen folyamatokról és végül, hogy összehangolja a kormány és az államigazgatási szervek integrációs tevékenységét. A Hivatal valójában az európai uniós csatlakozással kapcsolatos két intézmény, a Minisztertanács és az Európai Integráció Koordinációs Tanácsa munkáját hivatott segíteni. 1999-ben egy részletes tájékoztatót állított össze arról, hol is tart az ország az integrációs folyamatban a politika, a gazdaság és a jogharmonizáció kérdésében. Tevékenysége azt tükrözi, hogy a kormányzat előkészítette a tárgyalásokat, s ezzel magyarázhatjuk azt is, hogy a 2000-ben megválasztott új vezetés miért tudott olyan gyorsan eredményeket felmutatni.⁹

A horvát külpolitika és érdekérvényesítés meglehetősen gyenge volt, s a kilencvenes évek végén nem hivatalos elszigeteltség és be nem jelentett szankciók (csendes szankciók) vették körül. Horvátország úgy ért az évtized végére, hogy nem volt semmilyen hivatalos megállapodás közte és az Európai Unió között. Ez az izoláció, a tárgyalások többszöri elhalasztása, az uniós nyomásgyakorlás különféle formái egyre világosabbá tették, hogy az integráció legfőbb akadálya nem az évtized elején vívott háború, hanem az ország politikai berendezkedése, s amíg Tudjman elnök és a HDZ lesz hatalmon, addig elképzelhetetlen a közeledés.¹⁰

Jelzésértékűek Peter Semnebynek, az OSCE misszió vezetőjének szavai, mely szerint *„Horvátországnak legelőször meg kell változtatnia önmeghatározását. Az országnak kelet felé nem elválasztó falként kellene funkcionálni, ellenkezőleg híd szerepet kell betölteni.”*¹¹

3. A 2000 utáni integrációs folyamatok első állomása, a Stabilizációs és Társulási Folyamat

Horvátországnak a 90-es évek elszigeteltségéből csak 2000-ben sikerült kitörnie. A fordulat hátterében Tudjman elnök halála állt, mely után a 2000 januárjában megtartott választásokon megbukott a HDZ is, majd a Horvát Szociáldemokrata Párt (SDP) vezette baloldali koalíció alakított kormányt, élén Ivica Račan miniszterelnökkel. A belpolitikai váltás kivezette az országot a nemzetközi elszigeteltségből, és kedvezően hatott az euroatlanti integrációra, annál is inkább, mert ez lett Zágráb legfőbb külpolitikai célja, és az állam jövőjét a kibővülő Európai Unióban és NATO-ban képzelték el.

Az a jugoszláv érából örökölt és Tudjman által is életben tartott elképzelés, hogy Horvátországnak továbbra is egyenlő távolságot kell tartania mind a Nyugattal, mind a Kelettel lekerült a napirendről, és egyértelmű Európa-párti politizálás vette kezdetét. Nem is akármilyen intenzitással, s az egymást viharos gyorsasággal követő eseményekből az tűnik ki, hogy az ország be kívánta hozni a kilencvenes években elvesztegetett időt.

Az integrációs folyamatok gyors megindulását és sikereit Horvátországban két tényező is erősítette. Egyik oldalon a parlamenti pártok – bár erőteljes, kormányválsággal is fenyegető belpolitikai összeütközések zajlottak – megerősítették integrációs elkötelezettségüket,

így a csatlakozás kérdése nem vált a mindennapi politikai csatározások áldozatává. Másrészt rendkívül nagy volt az ország EU-csatlakozásának belső támogatottsága, s egy 2000 végén lezajló közvéleménykutatás adatai alapján a megkérdezettek 79%-a támogatta, míg csak 9% ellenezte azt.¹² Mindez természetesen nem lett volna elég, ha az Unió részéről nem találkozott volna teljes egyetértéssel az ország integrálása.

Az új parlament 2000. február 5-én, megalakulása után szinte azonnal döntést hozott az Európai Integrációs Ügyek Minisztériumának felállításáról. A február 8-án elfogadott kormányprogram szerint az ország külpolitikai prioritása az euroatlanti integráció, s ennek érdekében a program számos olyan probléma megoldását tartalmazta, amelyek korábban a csatlakozás útjában álltak. Az sem véletlen, hogy az Európai Bizottság elnöke, Romano Prodi már 2000. január 14-én Zágrábba utazott, és biztosította a horvátokat arról, hogy „*országuk az európai család tagja*”.¹³

Február 14–15-én az Európai Bizottság Brüsszelben fogadta a horvát kormányfőt, a külügyminisztert és az európai integrációs ügyek miniszterét, s döntés született az Európai Unió és a Horvát Köztársaság Közös Konzultációs Munkacsoportjának felállításáról. Ennek alátámasztására a Bizottság delegációja már március 9-én megnyitotta horvátországi hivatalát, melynek elsődleges célja a Stabilizációs és Társulási Megállapodásról szóló tárgyalások megkezdésének elősegítése és felgyorsítása.¹⁴ Az Európai Bizottság 2000. május 24-re elkészítette azt a tanulmányt, mely szerint Horvátország felkészült a tárgyalások megkezdésére.¹⁵

A kormányváltást követő politikai változások kiváló alapot szolgáltattak arra, hogy Horvátország adhatott otthont a 2000. november 24-én megnyíló Zágrábi Csúcson, melyre a 15 tagállam vezetőin kívül meghívást kapott az öt nyugat-balkáni állam is. Damir Grubisa, a Zágrábi Egyetem professzora szerint Horvátország és az EU kapcsolatai több alkalommal is egyedülállóan alakultak, melynek első jele éppen a Zágrábi Csúcs volt, hiszen soha nem fordult még elő a Közösség történetében, hogy nem uniós tagállamban tartottak csúcstalálkozót.¹⁶ A csúcs Horvátország számára azért is kiemelkedő szerepet töltött be, mert ekkor vette kezdetét a tárgyalási folyamat a Stabilitási és Társulási Megállapodásról. Az aláírásra 2001. október 29-én került sor, s a megállapodást a horvát parlament 2001. december 5-én, az Európai Parlament pedig december 12-én ratifikálta. Ezzel Horvátország és az Európai Unió között először jött létre szerződéses viszony, melynek életbe lépésére azonban még hosszú ideig – 2005. február 1-jéig – várni kellett, hiszen minden tagállam ratifikációjára szükség volt, s az Unió éppen történetének addigi legnagyobb mértékű bővítésével volt elfoglalva. Az egyezményhez csatolt klauzulában megfogalmazták, hogy az ország elnyerte az EU-tagság potenciális jelöltjének státuszát.¹⁷ Az SAA életbe lépéséig Ideiglenes Megállapodás megkötésére is sor került (2002. március 1-én), melynek legfőbb célja volt, hogy megkönnyítse a kereskedelmi kapcsolatokat Horvátország és az Unió között.¹⁸

Az SAA aláírása utáni időszakban – mint azt a Bizottság jelentései is alátámasztják – jelentős előrelépés történt számos korábban kifogásolt kérdésben, így a kisebbségek jogaival és a médiareformmal kapcsolatban. Az időközben csatlakozási kérelmét is benyújtó ország számára a legfőbb feladatot azonban továbbra is az ICTY-vel való teljes együttműködés, a menekültek visszatérése, valamint az igazságszolgáltatás reformja jelentette. A feltételek teljesítése kapcsán döntő jelentőségű, hogy a horvát kormány 2002. december 12-én elfogadta az első – utána pedig évente megjelentette a következő esztendőre vonatkozó – „Nemzeti program Horvátország európai uniós integrációjáról” című dokumentumát. A Nyugat-Balkán térségében Horvátország volt az első állam, mely az integráció ezen fokán, a csatlakozás benyújtása előtt olyan programmal rendelkezett, mely előirányozta a jogharmonizáció pontos menetrendjét, és az évente megvalósításra kerülő jogharmonizációs lépéseket.¹⁹

Mindezen sikerek ellenére a kezdeti lendület alábbhagyott, s ebben szerepet játszott az SAA ratifikációjának elhúzódása is. Horvátország ugyanis meglehetősen türelmetlenséggel sürgette az Uniót, hiszen szeretne volna behozni a Tudjman-érában elvesztegetett időt. A 2000-ben elinduló gyors közeledésnek és eredményeknek köszönhetően Horvátország kezdetben arra számított, hogy a 2004-es csatlakozásban lemaradó Romániával és Bulgáriával együtt lehet az Unió tagja. Ugyanakkor az országban lezajló politikai, társadalmi és gazdasági változások uniós elismerése, valamint a két kelet-balkáni állammal való összehasonlításban érezhető fölénye kontraproduktívvá tette az integrációt. Zágráb elbízta magát, úgy érezte nem szükséges a 2000 utáni hasonló intenzitással folytatni és gyorsítani a belső átalakítást, ezért a reformfolyamatok érezhetően lelassultak. Valójában tehát nem lehet csak az uniós hezitálással és a Közösség problémáival magyarázni Horvátország lemaradását – mint azt a horvátok előszeretettel hangoztatják – hanem emellett legalább annyit nyomott a latba a horvát hozzáállás, a reformok lassuló pályára kerülése. Ugyanezt látom megisméltődni jelenleg a tárgyalási folyamatokban, melynek felgyorsítása, a feltételek teljesítése elsősorban Horvátországon múlik, s Zágráb mintha nem lenne túlságosan lelkes a feladatok elvégzése terén. Ezen véleményemet a Györkös Péterrel, a Magyar Köztársaság zágrábi nagykövetével folytatott beszélgetésem is alátámasztja.

Ebből a 2003–2004-ben kialakuló hullámvölgyből az SAA életbe lépése, valamint a küszöbön álló csatlakozási tárgyalások vonzereje jelentette a kiutat, s ezt a történések ismételt felgyorsulása követte.

4. Sikerek és kudarcok a csatlakozási kérelem benyújtásától a tárgyalások kezdetéig

Horvátország a 2000 óta véghezvitt reformok tükrében felette áll a Nyugat-Balkán többi államának, s ezért mint egyedüli ország, mely megkezdte a csatlakozási tárgyalásokat, előfutára lehet a térség integrációjának, példaként szolgálhat a többi SAP ország számára. Horvátország az első nyugat-balkáni állam, mely 2003. február 21-én hivatalos csatlakozási kérelmet nyújtott be az Európai Unió Tanácsának soros elnökségéhez, s tette ezt akkor, amikor az SAA még nem lépett életbe.²⁰ A horvát sikereket erősíti Gunther Verheugen, az Európai Bizottság bővítési biztosa 2003. november 13-án Zágrábban tett látogatása, ahol nyilatkozatában a horvátok erőfeszítéseit kiemelve hitet tett amellett, hogy „*Horvátország, amint teljesíti a feltételeket, azonnal csatlakozhat az Unióhoz, és nem kell bevárnia a Nyugat-Balkán többi államát.*”²¹

A csatlakozási kérelem benyújtása után a Tanács 2003. április 14-én felkérte a Bizottságot, hogy kezdje meg a Horvátország kérelmével kapcsolatos véleményének kidolgozását, s ezt követően a menetrend hasonló volt a keleti bővítéshez. Az Európai Bizottság 2003. július 10-én eljuttatta a horvát kormányhoz a 4560 kérdést tartalmazó kérdőívét, melyet Horvátország 2003. október 9-ig megválaszolt (mintegy 10 000 oldalon). Ennek alapján a Bizottság 2004. április 20-án pozitív országjelentést (avis) adott az országról, elemezve a jelölt helyzetét, rámutatva az elért eredményekre, javaslatokat fogalmazott meg számára.

Az avis legfőbb megállapításai szerint Horvátországot működő demokrácia, stabil intézményrendszer, jogállamiság, középtávon az Európai Unióban uralkodó versennyel megbirkózni képes, működő piacgazdaság jellemzi és jól látható a megkezdett reformok folytatása. A jelentés ugyanakkor aláhúzza, hogy a csatlakozásig Zágrábnak még több feltételt teljesítenie kell, főként a közösségi vívmányok átvétele tekintetében, valamint az ICTY-vel történő teljes együttműködést illetően. A vélemény szerint az országnak további lépéseket kell tennie az áruk és szolgáltatások szabad áramlása terén, a versenyképesség

fenntartásában, a mezőgazdaság problémáinak megoldásában, az adórendszer modernizálásában, a munkanélküliség csökkentésében, az információs technológia elterjesztésében, a regionális politikában és az igazságügy reformjában, s az avis kiemelte az állam elmara-dottságát a környezetvédelem tekintetében. Mindezen kifogások ellenére a jelentés alapve-tően pozitív véleményt adott az országról, s javasolta, hogy kezdődjenek meg Horvátor-szággal a csatlakozási tárgyalások.²²

2004. június 18-án az Európai Tanács jóváhagyta a Bizottság javaslatát, s döntés szüle-tett Horvátország tagjelölti státuszáról és a csatlakozási folyamat megindításáról azzal a feltétellel, hogy teljes körűen együttműködik a hágai Nemzetközi Törvényszékkel. A tagje-lölti státusz több szempontból is döntő jelentőségű a horvát integrációs folyamatban. Elő-ször is visszajelzés arról, hogy az ország jól haladt, és jelentős eredményeket ért el a re-formok és az SAA teljesítése terén, s ez lendületet adott a további lépéseknek, melyekhez ráadásul ezután a Közösség is hozzájárult az előcsatlakozási alapokon keresztül. Másod-szor, tekintettel arra, hogy az egész régió legfőbb külpolitikai célkitűzése az uniós csatla-kozás, a horvát siker motiváló tényezőként hatott a térség államainak reformfolyamataira. Horvátország bebizonyította, hogy azon erőfeszítések, melyeket a kritériumok teljesítése során tettek, kifizetődőnek bizonyultak, s ez pozitív üzenettel bírt a szomszédos államok felé is. A horvát tagjelöltség fontos mérföldkő az Unió nyugat-balkáni politikájában is, hiszen igazolta a Stabilizációs és Társulási Folyamat működőképességét, azt, hogy a SAP összekötő híd lehet a térség államainak integrációs stratégiája és a bővítési folyamat kö-zött. A SAP betöltötte azt a szerepét, mely lehetővé tette új tagjelöltek kiválasztását, és alátámasztotta azon alapelvek jogosultságát, mint az egyéni teljesítmény, a differenciálás és az utolérés lehetősége.²³

A tagjelöltséggel szinte egyidejűleg, 2004. szeptember 13-án az Európai Unió Tanácsa felajánlotta az országnak az Európai Partnerséget is, melynek keretein belül meghatározás-ra kerültek a csatlakozásra történő felkészülési időszak rövid- és középtávú prioritásai, majd 2004. október 6-án a Bizottság elfogadta Horvátország Előcsatlakozási stratégiáját, ám ebben nem tett említést az ország felvételének várható időpontjáról. Erre az Európai Tanács 2004. december 16-17-i ülésén került sor, s a döntés értelmében a csatlakozási tárgyalások 2005. március 17-én kezdődhetnek volna meg, melynek legfőbb feltétele to-vábbra is az ország teljes mértékű együttműködése lett volna a hágai Nemzetközi Törvény-székkel.

A háborús bűnösök problematikája rendkívül kényes kérdés Horvátországban. Egyik oldalon az uniós csatlakozás mellett kiálló vezetésre hatalmas nyomást gyakorolt az ICTY, míg a másik oldalon a HDZ támogatói, a veteránok, de a lakosság jelentős része is mindent elkövetett, hogy az általuk háborús hősnek tartott katonai vezetők ellen ne lépjen fel a kormány. Ezen kettős nyomás miatt húzódtott a kérdés tényleges megoldása. 2001. június 8-án vádemelés történt Ante Gotovina, majd 2002. augusztus 23-án Janko Bobetko ellen, de a hatalmas belső felzúdulás és az újra egyesülő tudjmanisták miatt a kormány nem mert azonnal cselekedni, s ez lehetőséget adott Gotovina illegalitásba vonulására. A horvát ve-zetés így 2002 novemberében azt jelentette az ICTY-nek, hogy nincs lehetősége a tábornokot letartóztatni. A tartózkodási hely ismeretének hiányában Horvátország engedélyezte külföldi, többek között az angol titkosszolgálat működését az állam területén az ICTY által koordinált akcióterv részeként. Végül a tábornok elfogására csak 2005. december 8-án, spanyol területen, a Kanári-szigeteken került sor.²⁴

Legalább ennyire problémás volt Janko Bobetko esete, aki második világháborús hős volt, 1991-ben ő szervezte meg a horvát hadsereget, s maga a miniszterelnök is elismerte háborús érdemeit, ezért a kiadatás helyett védelmébe vette. Bobetko letartóztatására végül nem került sor, mert 2003 májusában meghalt, de ezen esetek, valamint a kormány kezdeti

tanácstalansága és késlekedése lelassította az integrációs folyamatokat, s ez állt a háttérben az SAA rendkívül hosszú ideig tartó ratifikációjának és a tárgyalások elnapolásának. A gyors cselekvés hiánya az Unió számára jelzésértékű volt, azt üzenté, hogy még nem fejeződött be a horvát társadalom átalakulása és megtisztítása a tudjmanista erőktől.²⁵

Miután Zágráb nem tartóztatta le Ante Gotovina tábornokot, Carla del Ponte, az ICTY főügyésze kevésnek találta az ország erőfeszítéseit az ügyben, így a tárgyalásokat elnapolták. Megkezdésükig az Unió egy háromtagú bizottság (Trojka) felállításáról rendelkezett, mely figyelemmel kísérte a kérdésben tett lépéseket.

A helyzet ellentmondásosságára utalva elemzők rávilágítanak arra, hogy máig sem tisztázott, hogy mi minősül teljes együttműködésnek. A horvátokkal való tárgyalások októberi megkezdése azt sugallja, hogy a menetlevél kiállításához nem Gotovina tábornok kiadatása, hanem sokkal inkább az öt védelmező kiterjedt hálózat felszámolása, valamint a háborús bűnös tartózkodási helyéről megbízható információ szolgáltatása állt.

A csatlakozási tárgyalások megkezdésének elnapolása után mintegy fél éves késéssel, 2005. október 3-án született meg a döntés megkezdésükről, melyben fontos szerepet játszott, hogy Törökország zöld utat kapott a tárgyalások megindítására, s Ausztria vétóval fenyegetett, ha egyidejűleg Horvátország számára is nem adják meg az esélyt.²⁶

A horvát sajtó és a politológusok a Közösség ezen döntését úgy értékelték, mint az ország „második elismerését” és párhuzamot vontak az első, 1992-es, a függetlenséget nemzetközileg garantáló határozattal. Aláhúzták, hogy amíg az első elismerés annak a formális megerősítése volt, hogy a nemzetközi jog és nemzetközi kapcsolatok értelmében Horvátország önálló állam, addig a második a horvát demokratikus átalakulás és reformok terén megvalósított, visszavonhatatlan változások elismerésének tekinthető. Közös vonása mindkét döntésnek, hogy erőteljesen megosztotta az Unió tagjait. 1992-ben Németország tette meg az első lépést, melyet a háború miatti nyomásra követett a többi tagállam és Szlovénia. 13 évvel később Ausztria játszott meghatározó szerepet a holtpontra való átlendülésben, amennyiben ragaszkodott ahhoz, hogy Törökországgal együtt Horvátországgal is kezdődjenek meg a csatlakozási tárgyalások.

5. A csatlakozási tárgyalások

A tárgyalások kezdete általában örömmünnepet jelent a tagjelölt országban (látható volt Közép-Kelet-Európa esetében is), de valójában politikai szempontból a csatlakozási folyamat legnehezebb szakasza veszi ezzel kezdetét, hiszen a politikai realitások ekkor kerülnek csak tapintható közelségbe. S a valóság nem minden esetben kedvező a tagjelölt számára, a szigorú követelmények teljesítésének nehézségei gyakran negatív hatással járnak, és csökken a csatlakozás támogatottsága.²⁷ Ezen, különösen a 2004-es csatlakozás esetében megfigyelhető sajátosságok Horvátországban is hasonlóan jelentkeztek.

A tárgyalások megkezdésekor érzett eufóriát támasztja alá a tárgyalások vezetője, Vladimir Drobnjak 2005. október 17-én, a gazdasági vezetők előtt elhangzott beszéde is: *„Az Európai Unióval folytatott tárgyalások kezdete nem más, mint a horvát társadalom teljes és komplex átalakulása. A csatlakozás azt jelenti számunkra, hogy növekedni fog az életszínvonal, erősebb lesz a gazdaság, több lehetőség nyílik a befektetésekre, új állások jönnek létre. Az Unió tagjaiként a kollektív béke és biztonság rendszerébe lépünk, és aktív tagjai lehetünk a Közösség döntéshozatali mechanizmusának.”*²⁸

Az integráció iránti elkötelezettség növekedését bizonyítja az EU-csatlakozás támogattságában bekövetkező változás is. A tárgyalások 2005. évi márciusi elhalasztása után a horvát lakosság igazságtalannak érezte az uniós magatartást és megkezdődött a támogatás

mélyrepülése, mely 2005 szeptemberében érte el mélypontját 33%-kal.²⁹ Ez az érték október 5-én, a Közösség döntése után 49,6%-ra nőtt.³⁰ A helyzet rendkívül paradox, mert miközben Horvátországban a tárgyalások megkezdése előtt erősödött az euroszkepticizmus, addig az Unióban, különösen az új tagállamokban ellentétes folyamat zajlott le, vagyis nőtt a további integráció támogatottsága, melynek háttérében minden bizonnyal a 2004-es sikeres bővítés tapasztalatai álltak.

A csatlakozási tárgyalások megkezdése fontos lépcsőfoka a horvát rendszerváltásnak, hiszen a demokratikus átalakulás végét is jelenti, annak az időszaknak a befejeződését, melynek során Horvátországot állandó megfigyelés és ellenőrzés alatt tartották, s tanácsokkal látták el, mely különböző eszközök és mechanizmusok alkalmazásában is megnyilvánult (ENSZ békefenntartó akciók, OSCE választási megfigyelések, ICTY). Így az eddigi látszólagos önállóság helyébe a tényleges szuverenitás léphet, s ez a magyarázata a politikai vezetés egységének az uniós csatlakozás feltétlen támogatásában.

A tárgyalások megindításakor a horvát delegáció vezetője a miniszterelnök, Ivo Sanader, tagjai pedig a kül- és az európai integrációs ügyek minisztere, Kolinda Grabar-Kitarović és a tárgyalások vezetője, Vladimir Drobnjak voltak. Az Európai Uniót a 25 tagállam külügyminisztere képviselte. Megállapodás született a tárgyalások menetéről, mely szerint 35 fejezet kerül megvitatásra.

A lebonyolításban fontos szerepet játszott a Bizottság 2005 júniusában elfogadott Tárgyalási Keretprogramja is – a 2004 októberi Előcsatlakozási Stratégiára épült –, mely aláhúzza, hogy a tárgyalások kizárólag attól függenek, hogy a horvátok milyen ütemben teljesítik a Koppenhágában megfogalmazott csatlakozási kritériumokat. Ez a keretprogram hasonló volt a közép- és kelet-európai országok esetében kialakított stratégiával, ugyanakkor néhány szempontot figyelembe véve jelentős eltérések is megfigyelhetők.

A programban többször is megerősítésre került (mely nem valósult meg sem a 2004-es, sem a 2007-es bővítéskor), hogy csak a kritériumok maradéktalan teljesítése esetén kerülhet sor a csatlakozásra. A tárgyalási folyamatban magában is kisebb változások történtek, így az előző bővítések során kialakított 31 fejezettel ellentétben most több, 35 fejezetre osztották a csatlakozási folyamat tárgyát képező több mint 80 000 oldalas uniós joganyagot. Új témák, így az alapvető jogok, a közbeszerzés, a szellemi termékek jogvédelme és a transzeurópai hálózat kérdései önálló fejezetekben kerülnek megtárgyalásra. Ugyanakkor néhány esetben összevonásra, egyszerűsítésre is sor került, pl. az oktatás és kultúra egy témakörként jelentkezik.³¹

További nehezítést és a korábbi csatlakozásoktól eltérést jelent, hogy a Bizottság a Tanácsnak készülő jelentésében feltételhez kötheti valamely joganyag-fejezet megnyitását, de ezen szigorítás életbe lépéséhez szükség van a Tanács – a 27 tagállam – egyhangú egyetértésére. Ha a Tanács is egyetért, akkor a csatlakozás előtt álló országoknak, így Horvátországnak is, kötelező a megszabott előzetes feltételek (benchmark) teljesítése egyes fejezetek megnyitása előtt, illetve a fejezet ideiglenes lezárásakor, sőt elviekben az is előfordulhat, hogy mindkettő esetében.³²

A csatlakozási folyamat lényegében Horvátország esetében is úgy zajlik, mint a legutóbbi 10 közép- és kelet-európai ország esetében. Alapvetés, hogy bár a tárgyalás formálisan az EU-tagok és a tagjelölt ország között folyik, de ennek bizonyos lépéseit egyrészt az Európai Bizottságra bízzák, másrészt plenáris formában a két jelölt – Horvátország és Törökország – együttes jelenlétével megy végbe. Ily módon indult az ún. „magyarázó szakasz”, mely során a Bizottság összefoglalta minden egyes joganyag-rész tartalmát, elkerülve a jövőbeni félreértéseket, s biztosítva azt, hogy mindkét fél ugyanazt érti alatta.

2005. október 20-án elkezdődhetett a csatlakozási tárgyalások második szakasza, az átvilágítás (screening), mely még mindig nem jelentette a tárgyalások tényleges megkezdé-

sét, ugyanis ekkor az EU-tagok nevében eljáró Bizottság és a tagjelölt Horvátország delegációi együttesen áttekintették a korábban már megmagyarázott joganyag-fejezeteket. Ennek során pontról pontra összehasonlították az Európai Unió és a felvételre váró Horvátország joganyagát, sorra vették, hogy hol fordulnak elő problémák, különbségek, s ennek alapján hol és mit kell módosítani. Az átvilágítás sikerei szerepet játszottak abban, hogy 2006. február 14-én a Tanács Csatlakozási Partnerséget fogadott el, mely felváltotta a 2004 szeptembere óta Horvátországgal meglévő Európai Partnerséget. A Csatlakozási Partnerséget az országgal február 20-án írták alá, s ebben megfogalmazásra kerültek az új cselekvési prioritások, középpontjában a koppenhágai kritériumok teljesítésével és a SAP által előirányzott célokkal. Ezek megvalósítására az országnak el kellett készítenie a kivitelezés ütemtervét és a konkrét, egyedi intézkedéseket is tartalmazó tervezetet.³³

A harmadik fázis, amikor az átvilágított fejezetről megkezdődhetett a tényleges tárgyalás³⁴ melynek fordulót a felek pozíciós papírjainak (tárgyalási álláspontok) cseréje vezetett be, s ahol az adott kérdéskör kapcsán rögzítésre kerültek a felek elvárásai, igényei és ajánlásai. Azt a keleti bővítésnél kialakult gyakorlatot Horvátország esetében is alkalmazták, mely szerint a három szakaszt nem egymást követően indították, s ezen párhuzamosság jelentősen lerövidítheti – a horvátok szerint indokolatlanul hosszúra nyúlt – tárgyalásokat.³⁵

A tárgyalásra bocsátott fejezetek megnyitásának időpontja tükrözi, hogy az Unió igyekszik elkerülni azt, ami a 2004-es bővítés egyik hibája volt, vagyis hogy kezdetben csak a könnyű témaköröket tárgyalták, ezzel azt a látszatot keltve, hogy a folyamat egyszerű, rutinfeladat, s azután jött a csalódás a nem egyszer évekig elhúzódó nehéz fejezetek tárgyalásával. Ezért a horvát esetben a Bizottság javaslatára párhuzamosan futnak a könnyebb és nehezebb témakörök, s ez lehetővé teszi, hogy az igazán fajsúlyos kérdésekre elegendő idő álljon rendelkezésre.

2006-ban öt fejezet megnyitására került, az elsőként sorra került kutatás és tudományos élet dossziét még aznap lezárták, és az év végére az ország még sikeresen túljutott az oktatásról és kultúráról szóló témán is. Ez utóbbi esetében, annak háttérében, hogy egy ilyen, az uniós szabályozás szempontjából viszonylag súlytalan fejezet tárgyalásához majdnem fél évre volt szükség, benne foglaltatik a Közösség útkeresése, hiszen ebben az időszakban folytak a viták és fogadták el végül a Bővítési Stratégiát. 2007-es év mérlege szerint négy lépcsőfokban 11 fejezet megnyitására is sor került, mellyel 16-ra növekedett a tárgyalott dossziék száma, ugyanakkor egyetlen témakörön sem sikerült az országnak túljutnia.³⁶

A 2008-as év nehézkesen indult, mert a halászati vita³⁷ miatt a Közösség és annak nevében a soros elnökséget ellátó Szlovénia erőteljes nyomást gyakorolt Horvátországra, melynek során burkoltan többször is figyelmeztették Zágrábot, hogy ez a lépése veszélyeztetheti az integráció előrehaladását. Ennek hatására a horvátok meghátráltak és visszavonták határozatukat. Ha megvonjuk a szlovén elnökség mérlegét, akkor látható, hogy a horvát tárgyalások csak vontatottan haladtak előre, annak ellenére, hogy Ljubljana egyik célkitűzése éppen a Nyugat-Balkán integrálódásának elősegítése volt. 2008 első felében mindössze 4 fejezetet sikerült megnyitni, de egyetlen témakört sem tudtak lezárni.³⁸

A francia elnökség egyik fő célja a horvát csatlakozás felgyorsítása, s Nicolas Sárközy a fejezetek túlnyomó részének megnyitása mellett kötelezte el magát. Azonban hiába tartottak a szokásos kettő helyett 3 csatlakozási konferenciát, ezeken igen csekély előrelépés történt. A francia elnökség elkötelezettsége ellenére sem tudta megvalósítani a horvát csatlakozás felgyorsítására vonatkozó ígéretét, hiszen csak 2 fejezet megnyitására és 5 bezárására került sor ebben az időszakban.³⁹

Az események lelassulásában meghatározó szerepet játszott Szlovénia, mely a két ország között fennálló határviták miatt lassította, majd blokkolta a horvát előmenetelt, annak

ellenére, hogy a többi 26 tagállam és a Bizottság is a tárgyalások folytatása mellett voksolt.⁴⁰ Ljubljana a csatlakozási tárgyalások októberi fordulóján öt tárgyalási fejezet megnyitását akadályozta meg, s ennél is sikeresebben lépett fel a felvételi tárgyalások 2008. évi utolsó, december 19-i, miniszteri szintű fordulóján, ahol a szlovén blokád miatt nyolc témakör megnyitása és kettő lezárása is megghiúsult. A helyzet paradoxonja, hogy az állam nem csak azon dossziék estében élt vétőjogával, melyek a határvitában közvetlenül is érintettek voltak.

A szlovén elutasítás hivatalos indokaként az szerepelt, hogy Horvátország messze áll számos kritérium teljesítésétől és irreális ilyen rövid idő alatt ennyi fejezet lezárása. Lépését ezen kívül azzal is alátámasztotta, hogy a horvátok az általuk benyújtott dokumentációban a vitatott területeket Horvátországhoz tartozónak tüntették fel. Ljubljana attól tart, hogy a dokumentumok uniós befogadása előnyt jelentene Zágrábnak egy esteleges nemzetközi bíraskodás során, ezért a csatlakozási tárgyalások fékezését használja fel ütőkártyának a probléma rendezésére.⁴¹

Álságosnak tűnik, hogy az Európai Unió kétoldalú ügynek tekinti a határvitát, s ebben az értelemben függetlennek tekinti a Közösség és Zágráb között folyó csatlakozási tárgyalásoktól. Nem így Horvátország, mely a szlovén vétő után azt hangsúlyozza, hogy a kérdés uniós szintre emelkedett és azt az EU-nak kellene rendeznie.

A szlovén nem nehéz helyzetbe hozta Zágrábot, és veszélybe sodorhatja a 2008 novemberében az ország számára készített menetrend sikeres megvalósítását, vagyis a tárgyalások 2009. évi befejezését. A tárgyalások mérlege valóban nem ad okot a nagy bizakodásra, hiszen eddig a 35-ből mindössze 22 fejezet nyitottak meg, és 7 témakörön jutott túl sikeresen az ország.⁴²

Az Európai Bizottság már 2008. március 5-én kiadott Bővítési csomagjában (Enlargement Package) kilátásba helyezte, hogy ha az ország teljesíti az EU feltételeit, akkor az ősi ország jelentésében úttervet javasol a tárgyalások legkésőbb 2009 végéig történő lezárására. A Bizottság pontosan megnevezte, hogy ehhez mely kritériumoknak kell megfelelnie az országnak:

Feltételül szabta minden fejezetnyitási feltételt teljesítését, az SAA jogi előírásainak – különös tekintettel a dohánytermékek adójára és a hajógyártás rekonstrukciójára – megvalósítását, az SAA egyéb kötelezettségeinek, mint a menekültügy és az ICTY-vel való teljes körű együttműködés megoldását, a PHARE és IPA program támogatásainak hatékonyabb felhasználását és a ZERP rendezését. Bár nem sikerült maradéktalanul megoldani ezen kérdéseket, mégis a Bizottság, eltekintve a kisebb hiányosságoktól, elismerve a horvát erőfeszítéseket, a bővítés dinamikájának fenntartása érdekében a 2008. november 5-én megjelenő ország jelentésében feltételes menetrendet javasolt a horvát tárgyalások 2009. év végi befejezésére.⁴³

A feltételes menetrend alapján a Bizottság javaslata:

- 2008-ban két kivétellel lehetőleg minden fejezetet megnyitása (nem valósult meg),
- 2008 végéig összesen 8 fejezet bezárása (nem valósult meg),
- 2009 első félévében, a cseh elnökség idején 11 befejezése,
- 2009 második felében, a svéd elnökség időszakában a maradék 16 fejezet bezárása.

A Bizottság bejelentette, hogy 2009 közepén ismertetni fogja a horvát EU-csatlakozás pénzügyi kereteire vonatkozó javaslatát, valamint jelezte a Tanácsnak, hogy 2009 elején hozzon létre egy ad-hoc munkacsoportot a horvát csatlakozási szerződés megszövegezésére. Horvátországnak ugyanakkor biztosítania kell az *acquis* horvát nyelvre történő lefordítását.⁴⁴

1. táblázat. A horvát integráció pozitív és negatív elemei az aktorközpontú megközelítés alapján

Szemponatok	Račan-kormány 2000–2003	Sanader-kormány 2003–2007	Európai Unió
Az aktorok közti kapcsolatok	Hatpárti széles koalíció (-) Alacsony kommunikációs színvonal (-) A preferenciák divergenciája (-) Lassú döntéshozatal (-)	Alapvetően egypárti kormány (+) Javuló kommunikációs színvonal (+) A preferenciák konvergenciája (+) Gyors döntéshozatal (+)	Többszintű döntéshozatal (Tanács, Bizottság, tagállamok) (-) Alacsony kommunikációs színvonal (-) A preferenciák divergenciája (-) Lassú döntéshozatal (-)
Intézményi kapcsolatok	Parlamenti támogatottság (+/-) Nem együttműködő ellenzék (-) A köztársasági elnökkel való együttműködés (+/-) Kicsi a parlamenti pártok együttműködése és kevés a konszenzus a döntéshozatalban (-)	Parlamenti támogatottság (+) Együttműködő ellenzék (+) A köztársasági elnökkel való együttműködés (+/-) Széles parlamenti együttműködés, nagy többségi döntéshozatal (+)	A demokratikus változásokhoz való pozitív hozzáállás (+) A bővítés az intézményi reformok függvénye (-) A bővítést támogató tagállamok: Anglia, Dánia, Svédo., Finno., Ausztria, Németo. Magyaro. (+) A bővítést ellenző tagállamok: Franciao., Íro., Görögö., Olaszö., Spanyolo., Portugália, Hollandia, Belgium, Luxemburg (-) PHARE és CARDS programok (+)
Az EU-hoz fűződő kapcsolat	A feltételek részleges teljesítése (+/-) Lassú előrehaladás a reformok terén (+/-) Együttműködés hiánya (-)	A feltételek jó teljesítése (+/-) Gyorsabb előrehaladás a reformok terén (+/-) Törekvés az együttműködésre (+/-)	
Az EU horvát politikája	Nyomásgyakorlás és a pozitív döntések halogatása (-) Magas kritériumok és hozzáadott feltételek (-) Együttműködés alacsony színvonala (-)	Nyomásgyakorlás és a pozitív döntések felgyorsítása (+) Enyhítés a magas kritériumokon (+) Javuló együttműködés (-/+) Lassú csatlakozási tárgyalások (-)	
Politikai környezet	Kezdeti magas támogatottság csökkenése, növekvő euroszkepticizmus (-)	Támogatottság 50% körül, növekvő a tárgyalások megkezdésekor (-/+)	A török csatlakozási tárgyalások kezdete (+) Összességében EU-támogatottság, s pozitív vélemény (+) Szomszédos EU-tagok (Szlovénia és Olaszö.) negatív megnyilvánulásai (-)

Fritz Scharpf modellje és Mario Sošić (2007) tanulmánya alapján saját szerkesztés

6. Összefoglalás

A Nyugat-Balkán egységes kezelése, a térség országai számára egységesen felkínált Stabilizációs és Társulási Folyamat hosszú ideig azt a látszatot keltette, hogy megismétlődik a kelet-európai államok esetében alkalmazott stratégia, mely több előnnyel is kecsegtet. Így az Unió egyszerre jutna túl a nagy terhet jelentő térség csatlakozásán, a tagállamok érdekei is maradéktalanul érvényesülhetnek, hiszen mindenki „kedvence” bekerülhet, s nem utolsó sorban nem okozna újabb törésvonalakat a régióban. Arról nem is beszélve, hogy ezzel jelentősen elhalaszthatná a Közösséget megosztó további bővítések időpontját, hiszen Horvátországnak be kellene várnia társait. Ha az Unió kitarzana ezen politikája mellett, az megkérdőjelezné eddigi eszméit, kritériumait, ráadásul kontraproduktív folyamatokat indítana el a legjobban teljesítő Horvátországban. (Ennek jelei már láthatóak is a csatlakozás támogatottságának drasztikus visszaesésében, 2008 őszén 23%-os)

Azzal azonban, hogy Horvátországgal, mint máig egyedüli nyugat-balkáni állammal 2005-ben elkezdte a tárgyalásokat, úgy tűnik a Közösség a differenciálás mellett tette le voksát. Azóta számtalan nyilatkozatban rögzítésre került, hogy csakis a tagállami előrehaladás lehet az alapja a csatlakozásnak, mely Horvátország számára azt jelentheti, hogy 1981 után ismét egyedüli országgént léphet be a Közösségbe. A Közösség mindezzel alá-támasztja a Stabilizációs és Társulási Folyamat működőképességét is, mert a SAP összekötő híd a térség államainak integrációs stratégiája és a bővítési folyamat között. Lehetővé teszi új tagjelöltek kiválasztását, alátámasztja azon alapelvek jogosultságát, mint az egyéni teljesítmény, a differenciálás és az utolérés lehetősége.

Az elhúzódó horvát integráció sajátosságainak összegzésére kiválóan alkalmas az újintitucionalizmus egyik kiemelkedő képviselőjének, Scharpfnak a modellje.⁴⁵ Elmélete alapján a horvát integrációban érdekelt közösségi szereplők (az egymást követő kormányzatok és az Európai Unió), az aktorok szemszögéből tekintem át a horvát integráció sajátosságait, mint az aktorközpontú institucionalizmus gyakorlati megvalósulását.

Lábjegyzetek

¹ A horvát függetlenség kikiáltásáról annak közvetlen előzményeiről lásd *Gulyás László*: Horvátország születése. A jugoszláv állam széthullása III. KAPU 2000/2. szám.

² Tudjman elnök 1967 előtti kapcsolatai Titóval segítettek abban, hogy „új Titónak” titulálja önmagát, s Titóhoz hasonlóan olyan vezetőnek, aki képes az ország stabilitását oly módon biztosítani, hogy közben a nagyhatalmakat kijátssza egymás ellen. Nem ő az egyedüli vezető a Balkánon, aki Titó örökösének tartotta magát, ugyanis Slobodan Milošević 1986–89 között hasonló megnyilvánulásokat tett. Milošević szerepéről a jugoszláv állam széthullásában lásd *Gulyás László*: Két régió – Felvidék és Vajdaság – sorsa az Osztrák–Magyar Monarchiától napjainkig. Hazai Térségfejlesztő Rt. Budapest, 150–161. old.

³ Jović, Dejan (2006): Croatia and the European Union: a Long Delayed Journey. In: *Journal of Southern Europe and the Balkans*. Vol. 8., No. 1., April 2006. 85–103.; Az interjú eredetileg a Croatia Weekly lapban jelent meg.

⁴ Uzelac, Gordana (1997): Franjo Tudjman's Nationalist Ideology. *East European Quarterly*. Vol. 31., No. 4., 1997. 449–472.

⁵ A Kereskedelemről és Gazdasági Együttműködésről szóló Megállapodás nem azonos az ekkor (1993–1995 között) a közép- és kelet-európai országokkal és Szlovéniával megkötött Európai Megállapodásokkal. Minderről részletesen lásd *Maresceau, Marc–Montaguti, Elisabetta* (1996): Az Európai Unió és a Közép-Kelet-Európa közötti kapcsolatok: jogi értékelés. In: Balázs Péter–Maresceau, Marc (szerk.): *Magyarország felkészülése az EU-tagságra*. Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár, Budapest. 59–112.

- ⁶ Sanader, Ivo (1999): *Discussion Paper Croatia's Course of Action to Achieve EU Membership*. Center for European Studies, Rheinische Friedrich Wilhelms Universität, Bonn http://www.zei.de/download/zei_dp/dp_c59_sanader.pdf (2005. 10. 25.).
- ⁷ Samarđžija, Višnja–Staničić, Mladen–Nikić, Gorazd (2000): *Hrvatska i EU: Koristi i troškovi integriranja. Croatia and the EU: Costs and Benefits of Integration*. IMO Zagreb.
- ⁸ Az intézet az uniós csatlakozás legfőbb kutató- és szakértői központja, mely 1996-tól IMO néven működik, s 2007-ben itt folytattam kiterjedt kutatásokat.
- ⁹ Szilágyi, Imre (2002): *Horvátország és az Európai Unió*. Teleki László Intézet Külpolitikai Tanulmányok Központja, Budapest.
- ¹⁰ Jović, Dejan (2006): i. m.
- ¹¹ Az idézet Ágh Attila Magyarország az Európai Unióban. Az aktív Európa-politika kezdetei című munkájából származik.
- ¹² Ministry for European Integration (2001) *Europa Bulletin Republic of Croatia* No. 14. January/February 2001.
- ¹³ Ministry for European Integration (2000) *Europa Bulletin Republic of Croatia* No. 9. January/February 2000. www.mei.hr/download/2002/08/28/January_February_2000.pdf (2005. 10. 25.).
- ¹⁴ Ministry of Foreign Affairs and European Integration (2006) *Croatia on the Road to the European Union*. Nacionalna i Sveučilišna Knjižnica, Zagreb 9–13. <http://www.mfa.hr> (2007. 10. 20.).
- ¹⁵ COM (2000) *Report from the Commission on the Feasibility of Negotiating a Stabilisation and Association Agreement with the Republic of Croatia*. http://eurpoa.eu.int/eur-lex/en/com/rpt/2000/com2000_0311en01.pdf;
- ¹⁶ Damir Grubisa, a Zágrábi Egyetem professzorával történt személyes beszélgetés alapján.
- ¹⁷ COM (2001) *Council Decision Concerning the Signature of the SAA between the European Communities and its Member States and the Republic of Croatia on behalf of the European Community*. COM (2001) 371 final. Brussels, 9 July 2001.
- ¹⁸ COM (2001) *Interim Agreement on trade and related issues between the European Community on one hand and the Republic of Croatia on the other*. COM (2001) 429 final, Brussels, 24 July 2001.
- ¹⁹ Government of the Republic of Croatia (2002) *National Programme for the Accession to the EU - 2003*. (NPPEU) Zagreb, 2002.
- ²⁰ Ez a lépés nem egyedülálló az EU történetében, hiszen a keleti bővítés kapcsán 4 ország, a Balti államok és Szlovénia is a Csatlakozási Partnerség előtt kérte felvételét.
- ²¹ Vertheugen, Gunther (2003): *Croatia in Europe: Prospects and Opportunities*. 2003. november 13. Zágráb. In: *European Enlargement Newsletter* No. 12. Zagreb December 2003, Delegation of the European Commission to the Republic of Croatia.
- ²² COM (2004) *Opinion on the Application of Croatia for Membership of the European Union*. Brussels, 20 April 2004. COM (2004) 257 final. 38. valamint Ministry 2006. i. m.
- ²³ Samarđžija, Višnja (2003): *Croatia's Road for EU Accession*. Global development Network. November 2003.
- ²⁴ A helyzet ellentmondásosságát maga a szerző is tapasztalta. Gotovina tábornok elfogása után Zágrábban hatalmas tüntetésre került sor, mely után egy héttel a szerző Zágrábban tartózkodott. A városban mindenhol a tábornokot hősként ünneplő plakátokba botlottam. A másik személyes élményem 2008 augusztusához kapcsolódik, amikor Splitben (Spalato) és Zadar (Zára) belvárosában több hasonló plakátot láttam Utóbbi helyszínek annyiban érdekesekek, hogy Gotovinát a Split Katonai Körzet vezetőjeként a Knin elleni támadások irányítójaként a dalmát térségben láthatóan még mindig nagy szimpátia övezi.
- ²⁵ Jović, Dejan (2006): i. m.
- ²⁶ Minisrty (2006): i. m.
- ²⁷ Grabbe, Heather (2003): *The Process of EU Accession: What Will it Bring to Southeast Europe?* Global Development Network Southeast Europe, London.
- ²⁸ Drobnjak, Vladimir (2005): *Pristupanje EU je hrvatski cilj*. <http://vijesti.htr.hr/ShowArticles.aspx?ArticleID=1357> (2006. 03. 16.);

- ²⁹ 2003 júniusában volt a legmagasabb a támogatottság, amikor a lakosság 82%-a voksolt az EU-csatlakozás mellett.
- ³⁰ *Novi List* (2005): 2005. szeptember 25. www.novolist.hr (2005. 10. 25.).
- ³¹ Ministry of Foreign Affairs and European Integration (2008) *Negotiations for the Accession of the Republic of Croatia to the European Union*. <http://www.mfa.hr> (Letöltés folyamatos).
- ³² COM (2006) *Enlargement Strategy and Main Challenges 2006-2007*. COM (2006) 649 final 8 November 2006.
- ³³ EC (2006) *Council Regulation No. 269/2006 of 14 February 2006 L 47/7269/2006*.
- ³⁴ Ebben az esetben sem beszélhetünk igazi tárgyalásokról, hiszen miután az EU joganyagának átvétele minden csatlakozó állam számára kötelező, így ténylegesen ez nem is lehet alku tárgya. Arról azonban lehet tárgyalni, hogy a nehézségeket jelentő kérdésekben milyen időtartamra kérhet a jelölt átmeneti mentességet.
- ³⁵ *Ministry* (2008): i. m., valamint COM (2008) *Enlargement Strategy and Main Challenges 2008-2009*. COM (2008) 674 final 5. 11. 2008. Brussels.
- ³⁶ The Implementation of Reform „at Home” – the Essential Precondition for Croatia’s Accession to the EU. In: *Euroforum*. Newsletter of Ministry of Foreign Affairs and European Integration. No. 17. 2007. 3-5.;
- ³⁷ 2008. január 1-jén Zágráb a fogyatkozó halállományra hivatkozva, életbe léptette ökológiai és halászati zónáját (Ecological and Fisheries Protection Zone; ZERP). Ez lényegében a határvitát is megoldotta, hiszen a szlovén hajók csak úgy juthatnak ki a nyílt tengerre, ha belépnek a ZERP területére.
- ³⁸ *Sopinska, Joanna* (2008): Coreper verifies Croatia’s opening benchmark. In: *Europolitics*. No 3508. 11 April 2008. 10., *Sopinska, Joanna* (2008) EU opens two new chapters with Croatia. In: *Europolitics*. No. 3515. 22 April 2008. 15.; *Ministry* 2008. i. m.
- ³⁹ *Ministry* (2008): i.m.
- ⁴⁰ *Schmitt, Pál* (2008): *Horvátország parkoló pályán?* Magyar Nemzet, 2008. december 18.;
- ⁴¹ Szlovénia blokkolja az EU-horvát tárgyalásokat <http://www.euvonal.hu/index.php?op=hirek&id=5560> (2008. 12. 19.); Túszul ejtette a határvita a horvát tárgyalást. <http://www.jogiforum.hu/hirek/19528> (2008. 12. 22.).
- ⁴² *Ministry* (2008): i.m.
- ⁴³ COM (2008a) i.m., COM (2008b) *Croatia 2008 Progress Report* COM (2008) 674, final 5. 11. 2007. Brussels.
- ⁴⁴ COM (2008a). i.m.
- ⁴⁵ Az aktor-központú institucionalizmus modelljét Fritz Scharpf and Renate Mayntz dolgozta ki. Forrás: Scharpf, W. Fritz, 2000: *Interaktionsformen Akteurzentrierte Institutionalismus in der Politikforschung*, Leske+Budrich, Opladen.